

ИЗВЕСТИЯ НА БЪЛГАРСКОТО ГЕОГРАФСКО ДРУЖЕСТВО JOURNAL OF THE BULGARIAN GEOGRAPHICAL SOCIETY

web-site: www.geography.bg e-mail: journal.bgs@geography.bg

Ст. н. с. Павлина Митева Векилска (1918-2013) Senior Research Fellow Pavlina Miteva Vekilska (1918-2013)

Бистра Векилска

Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Геолого-географски факултет

1504 София, България, бул. „Цар Освободител“ 15

Bistra Vekilska

Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Faculty of Geology and Geography

1504 Sofia, Bulgaria, 15 Tsar Osvoboditel blvd

ABSTRACT

Key words:

methodology of geography training,
polytechnic and programmed
training, environmental education

This article presents the highlights of the life and scientific work of Pavlina Vekilska, a renowned Bulgarian researcher in the field of geography training. Based on her scientific publications, the main contributions of P. Vekilska in the study of geography, polytechnic and programmed training, students' independent work and environmental education are analyzed. The article also provides information on the administrative and organizational work of P. Vekilska as Head of Section and Scientific Secretary of the Scientific Research Institute of Education “T. Samodumov”.

Снимка 1. Ст. н. с. Павлина Векилска.

Picture 1. Senior Research Fellow Pavlina Vekilska.

Въведение

Ст.н.с. Павлина Векилска (1918-2013) е изявен методист-географ. Преминала през всички етапи на българското училищно образование тя се отдава на научна дейност в Научно-изследователския институт по образование (НИИО) „Т. Самодумов“, където е била завеждащ секция и научен секретар на института.

Настоящата публикация се базира на многобройните научни публикации на П. Векилска (над 100 на брой), на рецензии на нейни изследвания, на публикации за нея по повод кръгли годишнини и на лични впечатления на автора.

Биография

Павлина Векилска (сн. 1.) е родена на 10.2.1918 в гр. Лом в многодетно семейство. Расте като будно и ученолюбиво дете. Завършва начално училище в родния си град, а след това се премества при по-големите си братя и сестри в София. Там учи в VI Основно Училище „К. Фотинов“, а после в III Девическа гимназия. Завършва я с отличен успех през 1937 г. като първенец на випуска. От есента на 1937 г. е студентка по География с втора специалност „Педагогика“ (сн. 2.).

Целият трудов живот на П. Векилска е свързан с училищното образование и преподаването на географията в българското училище. През учебната 1941/42 учителства в с. Кътина, Софийско. Следващата учебна година стажува в III Софийска Мъжка Гимназия при известния географ Любен Мелнишки (сн. 3.). След стажа е назначена за учител в непълната гимназия в г. Кнежа. (По това време е евакуирана с малката си дъщеря в с. Бреница и пътува до Кнежа всеки учебен ден). През април 1944 г. в Бреница ражда втората си дъщеря и временно преустановява работа като се установява при съпруга си, главен учител в с. Световрачене.

От 1946 г. П. Векилска работи в София. През учебната 1946/47 г. е учител в Основно училище „Елин Пелин“, а след това и негов директор. От септември 1948 г. до февруари 1950 г. е зам. директор на VI Софийска Мъжка Гимназия. По-късно е директор на II Единно училище „П. П. Славейков“ и на IX Средно училище „Иван Денкоглу“. Следва назначение като

началник на отдел „Просвета“ в I Районен Народен Съвет, а от 1951 г. – в Министерство на народната просвета (МНП) като методист по география и началник на отдел.

Снимка 2. Студентка по география, първи курс, пролетта на 1938 г. (П. Векилска е крайната горе в дясно).

Picture 2. Student of geography, first year, spring of 1938 (P. Vekilska is the top right).

Снимка 3. Абсолвентите от випуск 1941г. на стаж 1942 г. с ръководителя на стажа Любен Мелнишки. (П. Векилска е на втората редица, втората от дясно).

Picture 3. Graduating class of 1941 at their 1942 internship with supervisor Luben Melnishki. (P. Vekilska is on the second row, the second on the right)

От 1946 г. П. Векилска работи в София. През учебната 1946/47 г. е учител в Основно училище „Елин Пелин“, а след това и негов директор. От септември 1948 г. до февруари 1950 г. е зам. директор на VI Софийска Мъжка Гимназия. По-късно е директор на II Единно училище „П. П. Славейков“ и на IX Средно училище „Иван Денкоглу“. Следва назначение като началник на отдел „Просвета“ в I Районен Народен Съвет, а от 1951 г. – в МНП като методист по география и началник на отдел.

Преминавайки през всички стъпала на училищното образование, П. Векилска придобива незаменен опит и това ѝ позволява през 1957 г. да кандидатства за научен сътрудник в Педагогическия институт на Българската академия на науките (БАН), по-късно ведомствен институт на МНП – НИИО „Т. Самодумов“. До тогава в института не се развива методиката на обучение нито като теория, нито като практика. За първи път се обявяват 10 места за методици,

в това число и място по география, за което кандидатства П. Векилска.

Следва едномесечна специализация в Москва за запознаване със същността и механизмите на научно-изследователската работа в областта на методиката. В института „Т. Самодумов“ П. Векилска работи отначало като научен сътрудник, а от 1966 г. е избрана за старши научен сътрудник. По-късно е дългогодишен завеждащ секция „Природо-математическо образование“, а за известен период от време е научен секретар на института и отговаря за научно-изследователската дейност в него.

За всеотдайната си работа в областта на образованието П. Векилска е награждавана като отличник на народната просвета, със златна значка на БПС, на Общонародния Комитет по опазване на природната среда, с орден „Кирил и Методи“ II степен. През 1972 г. е отличена със званието „заслужил учител“. Членува в Съюза на научните работници (СНР) и Българското географско дружество (БГД). От 1985 г. е почетен член на БГД. Работи активно със Съюза на българските учители (СБУ).

Научно-изследователска дейност

Наред с научната си работа П. Векилска активно работи в помощ на учителите по география и същевременно експериментира новите идеи и методи с базовите си учители. Съществен принос за развитието на методиката на обучението по география е това, че тя поставя началото на експерименталната работа в нея и изменя характера на изследванията в тази област. П. Векилска провежда широка по обхват педагогическа дейност с учителите по география. Тя е сред постоянните и желани лектори във формите за квалификация на Централен изследователски институт за усъвършенстване на учители и ръководни кадри (ЦИИУРК) и в едногодишната специализация в СУ „Св. Климент Охридски“ – Геолого-географски факултет (ГГФ). С много обич и уважение тя сътрудничи с учителите и методистите, подпомага работата им, насърчава ги. Участва активно в методическата дейност на окръжните секции, в националните съвещания и конференции с учителите. П. Векилска има определен принос в утвърждаването и качествено усъвършенстване на националните педагогически четения.

Важна част от творческия път на ст.н.с Векилска е работата ѝ с младите научни кадри. Подготовката на достойни сътрудници, продължители на делото, е голяма и отговорна задача за всеки учен и най-добър атестат за него. Приносът на П. Векилска в това отношение е голям. Тя с желание и всеотдайност готви специализантите и аспирантите си, подпомага подготовката, развитието и утвърждаването на младите научни кадри в областта на методиката на обучението по география.

П. Векилска владее руски, немски и английски език. Това ѝ помага при множеството ѝ международни контакти в изследователската работа. Тя участва в научни прояви у нас и в чужбина: във всички национални конгреси, съвещания и научно-практически конференции на БГД и МНП с доклади; в организирани по линия на ЮНЕСКО симпозиуми по историческото и географско образование в Турция, Югославия и в България; по линия на ФИЗЕ в Берлин и София; симпозиум по програмираното обучение в Лайпциг; по линията на Съюз за икономическа взаимопомощ (СИВ), педагогическа група по екологичното образование и възпитание, в София, Будапеща, Варшава и Берлин; на два международни географски конгреса

Снимки 4-7. Участие в научни форуми и срещи: 4) Семинар на ЮНЕСКО в Турция, 1960 г. (крайната долу вдясно); 5) Семинар на ЮНЕСКО по програмираното обучение, Варна, 1968 г. (третата вляво); 6) Симпозиум по сугестология, Варна; 7) Лекция пред учителите в Основно училище "Хр. Ботев", Враца, 1983 г.

Pictures 4-7. Participation at the scientific forums and meetings: 4) UNESCO Seminar in Turkey, 1960; 5) UNESCO Programmed Training Seminar, Varna, 1968 (third from left); 6) Sugestology Symposium, Varna; 7) Lecture to the teachers at "Hr. Botev" Primary School, Vratsa, 1983.

в Париж и Москва; по линия на МНП на симпозиум по образованието в Бад (Великобритания) и др (сн. 4-7).

П. Векилска е сред основателите на методическото списание „История и география“ (1958 г.). Член е на рег-колегията, а от 1966 г. – зам. главен редактор до разделянето му. В новото списание „Обучението по география“ (1969 г.) тя е главен редактор в продължение на 15 години (до 1984 г.), а след това е член на рег-колегията до 1990 г. Отдава много сили и енергия за създаването и утвърждаването на списанието като пръв помощник на учителите по география, създава непрекъснато възможности за обмен на опит и изява на най-добрите учители, за консултации с водещи специалисти в различни области на географското познание, за запознаване с новостите в методиката на обучението по география.

Като научен работник П. Векилска се занимава с проблемите на методиката на обучението по география и по-конкретно с учебното съдържание, учебните програми, методите на обучение и възпитание, политехническото и програмираното обучение, самостоятелната работа на учениците, екологичното обучение и възпитание. По тези и други проблеми тя има над 100 публикации: монографии, студии, научни и научни-популярни статии в сборници и списания. Те са публикувани в България, а също в СССР, ЧССР, ГДР, САЩ. Тя има публикувани и преводни статии от руски и немски език.

Още в първата си монография (Векилска, 1960) П. Векилска определя мястото на икономическата география на България

при осъществяване на политехническото образование. В методическите си разработки тя разглежда както общите, така и частните въпроси на преподаването като засяга и въпроса за методическото наследство по география. Осветен е и проблема за връзката на обучението по география с останалите учебни предмети (физика, биология, история, математика). Разглеждат се и въпросите за материалната база, методите и организацията на обучението, извънкласната работа (кръжоци, географски вечери, краепознавателна дейност), опитната работа по география (Векилска и Неделчева, 1966).

П. Векилска ръководи колективи от научни работници и учители, които разработват проблемите на учебното съдържание, формите и методите на обучение и възпитание чрез географските знания, екологичното възпитание, управлението и ефективността на обучението по география. Въз основа на общата теория на управлението, заедно с П. Петров (Петров и Векилска, 1982) тя разглежда управленския подход при практическото решаване на редица основни дидактически въпроси: правилното определяне на целите на обучението и намирането на обективни показатели за отчитане на резултатите от тяхното реализиране; подбор на адекватно на дидактическите цели учебно съдържание и неговото структуриране в урока; творческия характер на учебния процес; стратегията на учителя в процеса на обучението; макро- и микроструктурата на урока и т.н.

П. Векилска се явява новатор в прилагането на

програмираното обучение в училищната география у нас. Заедно със Ст. Стамболиев тя провежда задълбочени теоретични изследвания и няколкогодишно експериментиране (Векилска и Стамболиев, 1965, 1966, 1967, 1969). Резултатите са отразени в няколко статии и в издадените „Програмирани текстове по Обща физическа география, дял Климатология – 8-ми клас“ 1966 г. В уводните страници са дадени указания за работа с тях, предназначени както за учителите, така и за учениците, които подпомагат организацията на работата. Обхванати са всички уроци от този дял, поставени са многобройни и разнообразни задачи, придружени от подходящи илюстрации. По-късно, въз основа на експериментирането в училищата и натрупания опит, П. Векилска издава монографията „Програмираното обучение по география“ (1976).

Значително място в изследователската дейност на П. Векилска заемат въпросите за екологичното възпитание и системата на природо-защитна просвета по география в училищата. Тя пише редица статии по тези проблеми, под нейно ръководство излиза сборника „Система на учебното съдържание по опазване на околната среда“ (1975). През 1979 г. МНП и НИИО „Т. Самодумов“ издават в помощ на учителите сборника „Човекът и околната среда“ (Кътов, Лялев, Векилска, и др.), в който се изясняват комплексно и в тясна връзка с практиката проблемите за опазване на природната среда: цели и задачи на обучението, принципи на подбор на учебното съдържание, организация на обучението, дидактически средства и тн в отделните учебни предмети и във факултативния курс „Човекът и околната среда“.

През 1980 г. излиза книгата на Векилска и Кънчев „Обучението по география и опазването на природната среда“. В нея авторите правят преглед на състоянието на природозащитното обучение по география у нас и в някои други страни, както и на българските програми и учебници. На базата на богат географски материал и конкретни примери се посочват пътищата за предаване на учениците на природозащитни знания и възпитание у тях на грижливо отношение към природата и рационално използване на природните ресурси. Очертава се система на природозащитната просвета по география и се разглеждат в методически аспект нейните насоки при отделните класове и курсове по география в Единно средно професионално училище (ЕСПУ).

Заключение

Ст. н. с Павлина Векилска има научни и приложни приноси в направления като училищно образование, програмирано обучение по география, екологично обучение чрез географските знания, дидактически проблеми в преподаването по география и др. През своята професионална кариера тя поставя началото на експерименталната работа по география в училище. Развива активно международно сътрудничество в тези области. Основател е на методичното списание „История и география“ и дългогодишен редактор на списание „Обучението по география“. Работи активно с учителите по география и подготвя млади кадри в областта на методиката.

С цялата си дейност ст. н. с П. Векилска остава трайни следи в географското образование в българското училище,

а със своята доброжелателност, честност и правдивост печели уважението на колегите си и учители.

Библиография¹

- Векилска, П. 1958. Принципи на съзнателност и активност при обучението по география. История и география, 4, 22-31
- Векилска, П. 1960. Мястото на икономическата география на България при осъществяване на политехническото обучение. БАН, С., с. 112
- Векилска, П. 1961. На по-високо равнище преподаването и затвърдяването на учебния материал по география. История и география, 4, 35-41
- Векилска, П. 1962. За съзнателност и активност на учениците при обучението по география. Народна просвета, 8, 33-41
- Векилска, П. и Ст. Динчев. 1963. Възпитателната работа чрез обучението по география. История и география, 4, 45-51
- Печевски, М., П. Векилска и Ст. Динчев. 1964. Проблеми на географията в средните и висшите учебни заведения. В сб: Проблеми на географията в НР България, Наука и изкуство, С., 225-238
- Печевски, М., П. Векилска и Ст. Динчев. 1964. Развитие, състояние и проблеми на географията в средните училища в България. История и география, 4, 29-40
- Векилска, П., Ст. Стамболиев. 1965. Сравнението при обучението по география. Известия на Педагогическия институт, кн. 19, 5-52
- Векилска, П., Ст. Стамболиев. 1966. Опит за програмиране обучението по география. В сб: Програмираното обучение, Народна просвета, С., 133-148
- Векилска, П., Ст. Стамболиев. Изследване ефективности програмираного обучения географии в 8-ом классе при изучении раздела „Климатология“. В сб: Programovane useni. Praha, Pedagogicky ustav IAL CSAV, 141-155
- Векилска, П., В. Неделчева. 1966. Методика на обучението по география в V-VI клас. Народна просвета, С., 224с
- Динев, Л., П. Векилска. 1966. Предложение за съдържанието и структурата на програмите по география в общообразователното трудово политехническо училище. Народна просвета, 11, 81-87
- Векилска, П. 1967. Програмираното обучение – средство за рационализиране самостоятелната работа на учениците. История и география, 11/12, 10-19
- Векилска, П., Ст. Стамболиев. 1967. Изследване ефективността на програмираното обучение при изучаване на дяла „Климатология“ в 8-ми клас. Известия на Педагогическия институт „Акад. Т. Самодумов“, кн. XX, 26-52
- Векилска, П. 1968. Ролята на програмираното обучение за развитието на мисленето на учениците в процеса на обучението по география (резюме). В сб. Резюмета от докладите, изнесени на конгреса от 9 до 18 октомври 1968, С., национален географски конгрес, 229-231
- Векилска, П., П. Лазаров. 1969. Самостоятелната работа на учениците с оглед тяхното активизиране при обучението по география. Обучението по география, 1, 2-11
- Векилска, П., Ст. Стамболиев. 1969. Програмирани текстове по климатология, Народна просвета, С., 51 с
- Векилска, П. 1969. Ролята на програмираното обучение за развитието на мисленето у учениците в процеса на обучението по география. Обучение по география, 3, 8-12
- Векилска, П., Ст. Стамболиев. 1969. Модел на линеен програмиран текст по география. Известия на НИИП „Акад. Т. Самодумов“, кн. XXII, 273-317
- Векилска, П. 1970. Методика на екскурзиите. Турист, кн. 8
- Векилска, П. 1970. Научна организация и управление на учебния процес по география. Обучението по география, 2, 5-12

¹ Пълна библиография на публикациите на П. Векилска е издадена като самостоятелна брошура от Министерство на Културата, Науката и Просветата и НИИ по Общо образование „Акад. Т. Самодумов“, С., 1988

- Векилска, П., П. Лазаров. 1972. За съдържанието, системата и структурата на учебния материал по география. В сб: Проблеми на обучението по география, кн. Първа, ДИ „Народна просвета“, С., 287-366
- Векилска, П. 1972. По проблема за преустройството на учебното съдържание по география в единното средно политехническо училище. Обучението по география, 1-9
- Векилска, П. 1973. Управление на учебния процес по география. Сборник на резюмета от докладите изнесени на конгреса, 22-25.10.1973, Втори конгрес на географите в България, Варна, 260-262
- Векилска, П. 1974. Ролята на училището при решаване на проблема за опазване на обкръжаващата среда. В сб: Опазване и подобряване на околната среда, национална научно-практическа конференция, Варна, 10-12.5, 1, 66-76
- Векилска, П. 1974. Управление на учебния процес по география. Обучението по география, 2, 20-22
- Векилска, П., А. Пенев. 1975. Училището и проблемът за опазване на околната среда. Народна просвета, 4, 66-77
- Векилска, П. 1975. Педагогическият аспект проблеми по охрана окръжаващата среда. В сб. Географски проблеми на обкръжаващата среда, БАН, С., 71-76
- Векилска, П., Н. Боянов. 1975. География – ръководство за учителя на VII клас, Народна просвета, С., 112 с
- П. Векилска и колектив. 1975. Система на учебното съдържание по опазване на околната среда. Колектив под ръководството на ст.н.с МНП и НИИ „Т. Самодумов“, С., 218 с
- Йорданов, Т., П. Векилска, П. Лазаров, Ст. Динчев и Н. Бояджиев. 1976. Основни проблеми на преустройството на учебното съдържание по география в ЕСПУ. Известия на НИИОО „Т. Самодумов“, кн. XXIX, 277-301
- Векилска, П. 1976. Програмираното обучение по география. ДИ „Народна просвета“, С., 152с
- Векилска, П. 1976. Педагогически аспекти на природозащитната просвета в училище. В сб: Природа, човек, възпитание. МНП, Общонароден комитет по защита на природата при НС на ОФ, С., 56-73
- Векилска, П. 1976. Форми, методи и средства за природозащитна просвета по география. В сб: Проблеми на обучението по география, кн. 2, Народна просвета, С., 141-167
- Векилска, П., П. Лазаров. 1977. Обучение географии по новия учебник по географии единной средней школы НРБ. В сб: Обучение географии за рубежом, М., 14-21
- Векилска, П. 1977. Система за природозащитна просвета по география в средното училище. Сборник на резюмета от докладите изнесени на конгреса 12-15.9.1977, Трети конгрес на географите в България, Благоевград, 117-120
- Векилска, П., П. Лазаров, Н. Боянов. 1977. Мястото на училищната география в образователната система на НР България. В сб: Доклади на пленарните заседания на конгреса. Трети национален конгрес на географите в България, Благоевград, 118-139
- Векилска, П., В. Неделчева. 1978. Основни идеи и принципи при създаване на учебната програма на ЕСПУ. Обучение по география, 9-14
- Кътов, Ас., Тр. Лялев, П. Векилска и др. Човекът и околната среда, МНП, НИИОО „Т. Самодумов“, С., 107 с
- Семиязъичный словарь природоохранный терминов, Orszagos Pedagogiai Interet, Budapest, 1979
- Векилска, П., Д. Кънчев. 1980. Обучението по география и опазването на природната среда. Народна просвета, 92 с
- Костова, Здр., П. Векилска, Г. Мартинов и др. 1981. Подготовка и повишаване квалификацията на учителите по проблемите на опазване на околната среда. МНП, НИИОО „Т. Самодумов“, СВО, С., 251с
- Векилска, П. 1981. Мястото и ролята на географията за природозащитното образование и възпитание на учащите се. В сб: Обкръжаващата човека природна среда и съвременната география, БАН, ГИ, СУ, С., 206-221
- Пенчев, П., Д. Димитров, П. Векилска, Н. Боянов. 1982. География, учебник за VII клас на ЕСПУ, Народна просвета, С., 1975/1979, 176с
- Петров, П., П. Векилска. 1982. Дидактични основи на управлението на учебния процес по география. В сб: Управление и ефективност на обучението по география. Съставители: П. Векилска и Н. Боянов., С., Народна просвета, 1982, 48-70
- Векилска, П. 1983. Повишаване квалификацията на учителите по география в областта на опазването на природната среда. В сб: Подготовка на учителите по екология, МНП, НИИОО „Т. Самодумов“, КОПС при МС, 126-138
- Векилска, П. 1984. Природозащитни знания в учебното съдържание по география. В сб: Учебното съдържание по география в съвременното училище. Съставители: П. Лазаров и Н. Боянов, С., Народна просвета, 60-77
- Векилска, П., Р. Гайтанджиева. 1986. Единадесетте национални педагогически четения – постижения и проблеми. Обучението по география, 1, 41-47
- Vekilska P., D. Kantchev. 1984. The Training of Geography Teachers in the People's Republic of Bulgaria. Teacher Education Models in Geography: An International Comparison, Edited by Wm. Marsden. University of Liverpool, Commission of Geographical Education. Department of Geography. Western Michigan University, pp. 5-13
- Wekilska, P. 1968. Die Entwicklung des logischen Denkens mit Hilde des programmierten Unterrichts im Fach Geographie. Wissenschaftliche Zeitschrift der Karl-Marks-Universitaet Leipzig 17 Jahrgang, Gesellschaft- und Spachwissenschaftliche Reihe. Heft 4- Herausgeber der Rektor der Karl-Marx-Universitaet Leipzig, S. 453-457